

פרשת וירא – שלמות המידות

מידת החסד של לוט

1. בראשית פרק יט פסוק כט

וַיְהִי בַשָּׁנֹת אֲלֻקִּים אֶת עֲרֵי הַכֶּסֶף וַיִּכְרֹךְ אֲלֻקִּים אֶת אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה בְּהַפְךָ אֶת הָעָרִים אֲשֶׁר יֵשֵׁב בָּהֶן לוֹט: רש"י

(כט) ויזכור אלוקים את אברהם – מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע שקרה אשתו של אברהם, ושמעו שאמר אברהם במלכים על שרה (ויבט) אחותי היא, ולא גילה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקדוש ברוך הוא עליו:

2. רמב"ן בראשית פרק יט

(כט) ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט - ענין הכתוב הזה, כי לוט נתחסד עם הצדיק ללכת עמו לשוט בארץ באשר ילך, והוא שנאמר (לעיל יב ד) וילך אתו לוט, כי לצוות שלו הלך, ולכן היה לו זכות להצילו בזכות אברהם, כי בעבורו הוא גר בסדום, ולולי אברהם עודנו היה בחרן עם מולדתו, ולא יתכן שתבא אליו רעה בעבור אברהם שיצא במצות קונו. וגם זה היה הענין ששם אברהם נפשו בכפו לרדוף המלכים בעבורו:

3. בראשית פרק יט פסוק יז

וַיְהִי כִּהְיוּצִיָּאם אִתָּם הַזּוֹזָה וַיֹּאמֶר הַמּוֹלֵט עַל נַפְשֵׁךָ אֵל תְּבִישׁוּ אֹזְזִירֶךָ וְאֵל תַּעֲמֹד בְּכָל הַכֶּסֶף הַהֶרֶה הַמּוֹלֵט פֶּן תִּסְפָּה: רש"י

אל תביט אחריך – אחת הרשעות עמהם, ובזכות אברהם אתה ניטול, אינך כלאי לראות בפועלונתם ואתה ניטול:

4. דעת תורה בראשית עמוד קכט

ביאורו של דבר, שהצלתו אינה משלו אלא משל אברהם, מפני שאם היתה מזכותו, משל עצמו, לא היה יכול להדבק אליו כלום, אבל כיון שאין זה משלו, היה יכול להדבק אליו, ועל כן לא היה יכול להביט.

5. בראשית פרק יט, א-ג

(א) וַיְבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעֶרְבַּ וְלוֹט יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם וַיֵּרָא לוֹט וַיִּקָּם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם אַרְצָה: (ב) וַיֹּאמֶר הֲזֵה זָא אֲדֹנָי סוּרוּ זָא אֵל בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרוּחוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בְרוּזוּב זָלוּ: (ג) וַיַּפְצֵר בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֲלָיו וַיְבֹאוּ אֵל בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֵּה וּמַצֹּת אֶפְסָה וַיֹּאכְלוּ: רמב"ן

(ג) ויפצרו בם מאד - היה ללוט זכות בהפצירו בהם והיה לו חפץ טוב בהכנסת אורחים, והיו ממאנים כדי לזכותו, ולכן שמעו לו בסוף, כי מתחלה לא היו רוצים לבא לביתו, כי אינו צדיק תמים

6. דעת תורה בראשית עמוד קכז

והנה כיצד נבין מעשה נפלא כזה? הוא לא ידע בכלל כי מלאכים הם, והנה רואה הוא שני אנשים פשוטים, עובדי דרך, ותיכף "ויקם לראתם וישתחו אפיים ארצה" - העניינים האלה הם האדונים והוא להם עבד! וידע הוא כל הסכנה הגדולה הכרוכה בזה, כמו שאמר: "סורו נא - עקמו הדרך שלא יכירו אתכם", והאנשים בעצמם הלא מוותרים הם מצדם ולא מבקשים כלום, אלא הוא מפציר בהם כל כך כנאמר: "ויפצרו בם מאד", והנה סיכן עצמו, על האורחים - "ויצא אליהם לוט הפתחה", ואימץ כל כוחו באופן על אנושי לאמר להם: "הנה נא לי שתי בנות וגו' ועשו להן כטוב בעיניכם", הנה הקריב בשביל מעשה חסד את כל אשר לו; הקריב בשביל מעשה חסד את כל החביב אליו! איך משיגים מעשה נורא כזה!?

7. יחזקאל פרק טז פסוק מט

הֲזֵה זֶה הָיָה עִוְן סְדֹם אֲזוּזוֹתָהּ זָאוּן שִׁבְעַת לְוָם וְשִׁלּוֹת הַשֶּׁקֶט הָיָה לָהּ וּלְבִנּוֹתֶיהָ יָד עָזִי וְאֲבִיוֹן לֹא הִזְזִיקָהּ:

8. פרקי דרבי אליעזר פרק כה

רבי יהודה אומר הקריזו בסדום ואמרו, כל מי שהוא מחזיק ידו בפת לחם לעני לגר ולאיביון ושרף באש. פלוטית בתו של לוט היתה נשואה לאחד מגדולי סדום, ואתה עני אחד מדקדק ברחוב העיר, וענמה נפשה עליו. מה היתה עושה, בכל יום פשהיתה יוצאת לשאב מים היתה נוהגת בפד שלה מכל מזון ביתה, ומכלפלת אותו העני. אמרו אנשי סדום העני הזה מאין הוא חי, עד שידעו הדבר והוציאו אותה להשרף, אמרה אלקי עולם עשה משפטי ידני מאנשי סדום, ועלתה זעקתה לפני פסא הכבוד, אמר הקדוש ברוך הוא ארדה נא ואראה הפצעקתה הפאה אלי [בראשית יח, כא], אם פצעקת הנערה הזאת עשו אנשי סדום, אהפך: סודותיה שלה למעלה ופניה למטה, שנאמר הפצעקתה,

9. משנת רבי אהרן חלק א עמוד לו

ויש להתבונן דהנה לוט קיים בסדום הכנסת אורחים במדרגה גדולה במסירות נפש ממש, ואם כן היו לו זכויות של חסד נוראות כל כך ואם כן למה הוצרך לזכות השתיקה כדי להינצל. ועוד וביותר, דהא כל הפיכת סדום היתה בעיקר משום שהתנגד לחסד וכמפורש בקרא "הנה זה היה...". ועוד דמפורש בדבריהם ז"ל דגם בני ביתו של לוט מסרו נפשם כעל החסד.... ואם כן הרי בדין הוא שינצל לוט, ולמה לו זכות השתיקה להנצל?

חסד כחיקוי ולא כמידה

10. בראשית פרק יט פסוק א

וַיְבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בְּעֶרְבַּ וְלוֹט יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם וַיֵּרָא לוֹט וַיִּקָּם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם אַרְצָה: רש"י

וירא לוט וגו' - מצית אברהם למד לחזור על האורחים:

11. גור אריה בראשית פרק יט

מבית אברהם למד. דאם לא כן הרי רשע היה, שלקמן אמרו לו המלאכים (רש"י פסוק יז) 'אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול', אם כן למה היה מפציר להכניס אורחים (כ"ה ברא"ם), אלא 'מבית אברהם למד', וההרגל על כל דבר שלטון, ודרך הרגילו הלך להכניס האורחים כמו שעשה אברהם:

12. משנת רבי אהרן חלק א עמוד לו

ושמעתי מהסבא זצ"ל (הסבא מסלבודקא) דענין הכנסת אורחים של לוט היה רק מעשה של חיקוי מה שראה אצל אברהם, אבל לא היתה זאת מדרגתו בעצם, שבעצמותו לא היה רק במדרגה זו שלא יעשה עוון פלילי כזה לגרום מיתה לאברהם, ולכן הועיל לו דבר זה יותר.... וכיו"ב הוא בשאר עניני העבודה והמצוות, שאפשר לקיים מצוות ולעסוק בעבודה ולא להיות בעצם "עובד ה'". וכן הוא בלוט שאף שעסק בקביעות בחסד, לא היה החסד עצמיותו.

13. רש"י בראשית פרק יט

ולוט יצב נצער סלום - יצב כחיב אותו היום מינוהו קופט עליהם:

14. אפריון בראשית פרק ד

[יט א] ולוט יושב בשער סדום: פירש"י אותו היום מינוהו שופט עליהם. לכאורה תמוה מאוד כיון שלוט היה הצדיק ביניהם, מה ראו למנות אותו לשופט.

15. משנת רבי אהרן שם עמוד טז

אף דקיים מצוות חסד גם בסדום, אבל בהכרח היה צריך למעט, דבסדום אחרי שגזרו שלא לרחם הרי לא היה באפשרי להכניס אורחים ביום... ואם כן מלבד החשש שלא יוכל לעמוד בנסיון בכלל, הרי באמת מיעט במעשה החסד בהכרח, ועם כל זה נתחבר עמהם.... הרי מוכח מזה דלא היה איש חסד במדרגתו הפנימית.... ושפיר מובן מה שלא הגינו עליו מעשי החסד והמסירות נפש לחסד, אחרי דמסירות נפש זו עצמה היתה התביעה עליו שהכניס עצמו למצב כגון זה עד שהוצרך לזה, דמזה מוכח חסרון ביראת ה' ובאמיתת מדרגת החסד

לכאורה יש להבין: מדוע אברהם הציע לאורחיו רק מעט מים? כלום לא היה מן הראוי שיציע להם מים בשפע? הלא בכל שאר התחומים אברהם לא חסך כל מאמץ בכדי להשביע את רצונם של אורחיו! מדוע איפוא דוקא בנוגע למים הוא נהג בחסכנות?

25. רש"י

(ד) יקח נא – על ידי שליח, והקב"ה שלם לזננו על ידי שליח שנלחם וינסה משה את ידו ויד את הסלע:

(ז) בן בקר רך וטוב – שלשה פרים היו כדי להאכילן שלש לשונות נחרלל:

26. ללמדך שם עמוד 145

מבאר ר' יעקב ניימן ... את המים עבור אורחיו סיפק אברהם על ידי שליח ... לפיכך למרות שאברהם מצידו אכן רצה להדר במצוה – הוא הקפיד שלא להדר על חשבון אחרים ונמנע מלהתחייב לאורחיו כי יובאו להם מים רבים ... אכן באשר ללחם, אותו הביא אברהם בעצמו ... אברהם לא חסך ולא הסתפק במעט לחם, אלא השתדל לקיים את המצוה בהידור המרבי בשפע וברוחב לב.

האדם נבדק במקום של קושי

27. ילקוט שמעוני תורה פרשת לך לך רמז סב

אמר רבי לוי שני פעמים כתיב לך לך אין אנו יודעין איזו חביבה אם הראשונה או השניה מן מה דכתיב אל ארץ המוריה [כ"ב, ב] הוי שניה חביבה מן הראשונה

28. באר הפרשה לך לך תשפ עמוד ט

וידועה התמיהה כיצד יעלה על הדעת לומר שלך לך מארצך חשוב יותר מנסיון העקדה ... כיצד אפשר לדמות 'גלות' לשחיטת בנו יחידו שנולד לעת זקוניו. ומה עוד ששם כתיב 'ואגדלה שמך והיה ברכה וכו', ובעקידה לא הובטח לו מאומה. וביאורו, דעיקר הקושי הוא היציאה הראשונה והבריחה ממעמקי הבוץ לעזוב את בית אביו לשכוח מכל עברו לעזוב את הדרכים שהורגל בהם ולקפוץ לתוך ים התורה והעבודה, קשה לו לאדם כהנה וכהנה (כי לאחר מכן להמשיך בקדושה בא לו יותר בנקל) ושפיר יש מקום לומר שנסיון זה חביב מנסיון העקידה כשכבר ביב ב'מצב' טוב וראוי.

29. משנה מסכת אבות פרק ה משנה ג

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם להודיע כמה חברתו של אברהם אבינו עליו השלום:

30. דעת תורה בראשית עמוד קלו

ולכאורה יש לשאול למה היה צריך דוקא לעשרה, והלא לכאורה אם הוא יכול לעמוד בניסיון אחד הלא יעמוד גם כן בכל הניסיונות. וגם מכיון שהניסיון של העקידה היה הקשה מכולם אם כן יתנו לו זה האחרון בלבד.... אמנם יסוד גדול צריך האדם לידע ולהבין בדרכי העבודה. מוצאים אנו לפעמים באדם שבהרבה פרטים הוא אדם גדול ואמת, ובפרט אחד, הוא קטן ונבזה, וכשרואים אנו בו כל אלו הסתירות, שמצד אחד הוא ענק וגדול, ומצד השני מושחת גדול, הנה רוצים אנו לתרצם, אבל לא! אין זו הדרך הנכונה, אין צורך כלל לתרץ הסתירות שבאדם כך הוא מציאותם של דברים כך חקק והטביע יוצר הכל ותו לא מידי. כל אדם ואדם אפשר שתהיה לו שפלות נוראה שאינה מובנת כלל לשני, ישנו אדם שנתברך בטבעו במעלת המנוחה, עד שאי אפשרו לו להבין בשום אופן איך כועסים, ומה זה בלבול, ובאותו אדם עצמו תמצא צד שפלות נוראה, כי להוציא ממנו פרוטה אחת יהיה קשה כקריעת ים סוף, אין לענין זה צורך בהבנה, אלא שזהו מציאות, וזהו מן הידיעות על כל סוד העבודה שנתן הקב"ה לאדם, כי נתן לו מקום לעבוד את עצמו, כי על מה שטבעו עושים כן אין מקבלין שכר (רק בגדר אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה). כל שכרו וזכותו הוא רק בצדדים הקשים שבאדם ושם הוא שצריך האדם לזכך עצמו כל ימי חייו ולפעול מה בזה. ולפי זה הרי מבואר היטב מה שהיה צריך דוקא עשרה נסיונות, כי מדבר אחד אמנם אין להביא ראיה על השני, כי אפשר ואפשר שבפרט אחד הוא יכול להיות טוב, ובפרט השני אחרת.

קבלת שכר על כל מעשה טוב גם שאינו לשם שמים

16. בראשית פרק יד פסוק יג

וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיְגִד לְאַבְרָם הַעֲבָרִי וְהוּא שֵׁכֵן בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אֲזוּי אֶשְׁכַּל וְאֲזוּי עֵזֶר וְהֵם בְּעַלֵי בְרִית אֲבָרָם: רש"י

לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה ... ומתכוון שיהרג אברהם וישא את שרה:

17. במדבר פרק כא פסוק לד

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֵל הַתִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֵת כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֵשְׁבוֹן: רש"י

(לד) אל תירא אותו – שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנלחם (בראשית יד, יג) ויבא הפליט, הוא עוג, שפלט מן הרפאים שהכו כדלעומר וחזיריו בעשתרות קרני

18. באר הפרשה לך לך תשפ עמוד י הערה כ

וכי שייך שתעמוד זכותו של אברהם לאותו רשע מרושע אשר זמם שיצא למלחמה בכדי שיהרג אברהם ויוכל לקחת את שרה ... נוראות הוכיחו מכאן עד כמה חשובה כל פעולה דובר קטן לפני הקב"ה, כי הגם שלא היתה כוונתו לטובה, מכל מקום, מכיון שיצא מכך דבר טוב אין הקב"ה מקפח שכרו. ומעתה יש ללמוד ק"ו בן בנו של ק"ו, שאם גוי מרושע זה שהיתה כוונתו להזיק, ומה היו מעשיו – שהלך לספר לאברהם, זכה לשכר הרבה עד שנתיירא ממנו משה רבינו. על אחת כמה וכמה חביב לפני המקום ב"ה מעשה טוב שיהודי עושה ובפרט אם כוונתו לטובה

19. משנת רבי אהרן חלק אעמוד לו

והנה ודאי הוא שכל מעשה טוב כשלעצמו נחשב לאין ערך ושיעור ומכ"ש אם שובר בזה רצונו וכוחותיו ומכ"ש כשיש ניסיון גדול בדבר... ואם כן בלוט שמעשה החסד שלו הוא גדול בדרגין לאין שיעור, הלא בודאי שזכותו גדולה יותר וראוי היה להנצל על ידה

מצווה הבאה בעבירה

20. בראשית פרק יט, ח

(ח) הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ אֶצְיָאָה נָא אֶתְהֵן אֲלֵיכֶם וְעִשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֵל תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּעַל קְרָתִי:

21. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת וירא

ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן זה סדום, ראה לוט שהיו אנשי סדום שטופין בזמה בחר בסדום להיות עושה כמעשהו, מנין שכן הוא אומר להם לאנשי סדום הנה נא לי שתי בנות וגוי בנהג שבעולם אדם מוסר עצמו ליהרג על בנותיו ועל אשתו והורג או נהרג, וזה מוסר בנותיו להתעולל בהם, א"ל הקדוש ברוך הוא חייך לעצמך את משמרן ולבסוף תינזקות של בית רבן משחקין וקורין ותהרין שתי בנות לוט מאביהן

22. ומתוק האור בראשית תקס

מי שנוהג כך הוא כלל אינו בגדר "מכניס אורחים", שזהו דבר פסול ואסור בתכלית ומי שנוהג כך מראה שהכנסת אורחים שלו אינה באה מדבקות בה', אלא הוא חקין בעלמא

23. בראשית פרק יח, ד-ז

(ד) יִקְחוּ נָא מִעֵט מִיָּמִים וְרוּחֵי רִגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּזְוֵת הָעֵץ: ... (ז) וְאֵל הַבְּקָר רִץ אַבְרָהָם וַיִּקְחוּ בֵּן בְּקָר רֶף וְטוֹב וַיִּתֵּן אֵל הַעֵזֶר וַיְמַחֵר לְעֵשׂוֹת אֹתוֹ:

אפה ויאכלו". הרמב"ן מברך שללוט היתה זכות על שהיה לו חפץ טוב בהכנסת אורחים עד שהפציר במלאכים להכנס אליו הביתה, למרות שסיכן בכך את נפשו ואת כל משפחתו. מדברי ר' ירוחם אנו יכולים לראות עד כמה היה מוכן לוט למסור את נפשו על הכנסת אורחים. לוט כלל לא ידע שמדובר במלאכים, הוא ראה שני אנשים פשוטים ומבלי לחשוב פעמים "ויקם לראותם וישתחו אפים ארצה" - העניינים האלה הם האדוניים והוא להם עבד!! מעבר לכך, לוט הכיר וידע את הסכנה הגדולה הכרוכה בהכנסת אורחים ואפילו הכי לא נמנע מלהכניסם ועוד להפציר בהם שיכנסו. בהמשך הסיפור אנו רואים עד כמה לוט מגן על האורחים עד שכדי להגן על האורחים הוא מוכן למסור את שתי בנותיו לאנשי העיר שיעשו בהם כטוב בעיניהם. בנוסף, בספר יחזקאל מבואר שעיקר הפיכת סדום באה על כך שלא החזיקו את העניינים - "הנה זה היה עוון סדום... ויד עני ואביון לא החזיקה". לוט לא היה שותף בעוון זה, שהרי ברגע שראה את שני המלאכים שנדמו לו כעניינים, דאג להם כאלו היו אלו בניו ואף יותר מזה. מעבר לכך שלוט עצמו לא היה שותף לאכזריות כלפי העניינים, הוא גם הצליח לחנך את בנותיו שלא יהיו שותפות וכפי שמובא בפרקי דרבי אליעזר שבסדום הכריזו שכל מי שימצא מחזיק בידו פת לתת לעני ישרף באש ומעשה בפלוטית בתו של לוט שהיתה נשואה לאחד מגדולי סדום וראתה עני משוטט ברחוב ונתנה נפשה עליו. בכל יום כשהיתה יוצאת לשאוב לבני ביתה מים, היתה ממלאה את הכד במזון ומכלכלת את אותו עני. אנשי סדום חקרו מהיכן העני מצליח לחיות עד שהתגלה הדבר והוציאו אותה להישרף, בשעה שהוציאו אמרה "אלוקי עולם עשה משפטי ודיני מאנשי סדום". עלתה זעקתה לפני כסא הכבוד, אמר הקב"ה "ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי" ואם באמת ימצא שכצעקת הנערה הזאת עשו אנשי סדום אהפוך יסודותיה של העיר למעלה ופני העיר למטה. נמצינו למדים שהגורם הראשי למהפכת סדום זו זעקתה של פלוטית ביתו של לוט. ואם כן שואל ר' אהרן קוטלר, איך יתכן שלוט ניצל מהמהפכה רק בזכות אברהם, הרי היו לו זכויות רבות של חסד עד כדי מסירות נפש ועוד שהצליח להנחיל מידה זו לבני ביתו ועוד שכל המפכה באה מחמת הזעקה של בתו על המשפט שעשו לה בני עירה רק משום שנהגה במידת החסד שקיבלה מאביה.

חסד כחיקוי ולא כמידה

10-12 - השאלה של ר' אהרון קוטלר חזקה מאד, אך דרך התשובה נבין יסוד חשוב מאד בכל קנין המידות. המלאכים באים לסדום "וירא לוט ויקם לקראתם". על המילים "וירא לוט" מפרש רש"י - מבית אברהם למד לחזר על האורחים". מסביר הגור אריה שרשי נצרך לפרש כך שהרי כיצד יתכן שלוט ינהג בכזו מסירות נפש, הרי היה רשע, אלא שבאמת במהותו היה רשע ומעשה הכנסת אורחים אינו נובע מחמת אישיותו אלא מחמת שגדל בבית אברהם והדבר נעשה לו כהרגל. וכמו שמבאר הסבא מסלבודקא שענין הכנסת אורחים של לוט היה רק מעשה של חיקוי מה שראה אצל אברהם, אבל לא היתה זו מדרגתו בעצם, ורק מה ששתק במצרים כדי שלא לגרום מיתה לאברהם היה שייך אליו ומשום כך זכות זו עמדה לו ולא זכות הכנסת אורחים שלא היתה מעצמיותו.

31. בראשית פרק כב פסוק ז

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הֲנֵה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיהָ הִשִּׁיחַ לְעֹלָה:
תורת המגיד תורה פרשת וירא

כי אברהם הוא חסד, ויצחק הוא גבורה. ולכך אמר יצחק לאברהם, הלא אבי אתה והיינו מדת החסד. והיכן היא הרחמנות שלך. והשיבו אברהם, הנני בני, פי עתה הנני במדת בני, פי באכזריות.

32. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף טא עמוד ב

ואהבת את ה' אלקיך. תניא, רבי אליעזר אומר: אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך? ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך? אלא: אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו - לכך נאמר בכל נפשך, ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו - לכך נאמר בכל מאדך. רבי עקיבא אומר: בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך.

פרשת וירא - שלמות המידות

מידת החסד של לוט

1-4 - אחד הנושאים המרכזיים בפרשתנו הוא הפיכת סדום. מכל תושבי סדום היתה משפחה אחת שניצלה באופן חלקי - משפחתו של לוט - "ויהי בשחת האלוקים את ערי הכנר ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה". מדוע זכה לוט להינצל? לדעת רש"י הזכות שעמדה ללוט היא שתיקתו במצרים. בשעה שאברהם אבינו אמר על שרה "אחותי היא" לוט שמע ושתק. שתיקה זו היתה עלולה לעלות ללוט ביוקר. הרי פרעה היה יכול להאשים את לוט בכך שהיה שותף לשקר. וכיון ששתיקה זו כביכול עזרה לאברהם זכה לוט וניצל מהפיכת סדום. הרמב"ן מתרץ שלוט התחסד לצאת עם אברהם מארץ מולדתו ו"לשוט בארץ אשר ילך". לולא שהיה לוט יוצא עם אברהם, לעולם לא היה מגיע לסדום, נמצא שכל שהותו בסדום באה לו מחמת שהתחסד לצאת עם אברהם וכיון שכך "לא יתכן שתבוא אליו רעה בעבור אברהם שיצא במצות קונו". בשעת הפיכת סדום אנו נתקלים במאורע נוסף שמוכיח עד כמה הצלת לוט עמדה לו בזכות אברהם ולא בזכותו. המלאך מחלץ את לוט, אשתו ושתי בנותיו מהפיכת סדום, "ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריו ואל תעמוד בכל הכנר המלט פן תספה". רש"י מסביר שמאחר שלוט הרשיע עם אנשי סדום וכל הצלתו היא רק מחמת זכותו של אברהם, אין ראוי שלוט יראה במפלת הרשעים ומשום כך בא הציווי "אל תביט אחריו". אומר ר' ירוחם, ודאי אילו הצלת לוט היתה בא לו מזכות עצמו "לא היה יכול להדבק אליו כלום, אבל כיון שאין זה משלו, היתה יכולה הרעה להדבק אליו ועל כן לא היה יכול להביט".

5-9 - דברי חז"ל אלו צריכים בירור. באותה שעה שבאו שני המלאכים סדומה בערב "ולוט יושב בשער סדום, ויקום לקראתם וישתחו אפים ארצה ויאמר הנה נא אדני סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם לדרכיכם" המלאכים מסרבים, שהרי ידוע שמי שמכניס אורחים בסדום אחת דתו להמית, ומשיבים "לא כי ברחוב נליו" (במדרש מבואר שעד שלושה ימים יכול היה עובר אורח ללון ברחובות ולא היה בכך סכנה), אך לוט מתעקש "ויפצר בם מאד". המלאכים מתרצים "ויבואו אל ביתו ויעש להם משתה ומצות

לגבור עליו במלחמה אצל לוט שלא היתה כוונה רעה אלא רק מעשה שנבע מחקינות על אחת כמה וכמה שהיה ראוי שהמעשה יעמוד לזכותו ומחמתו ינצל ממהפכת סדום.

13-14

מצווה הבאה בעבירה

20-22 – טרם הלכו האורחים של לוט לשכב "ואנשי העיר אנשי סדום נסובו על הבית מנער ועד זקן כל העם מקצה. ויקראו אל לוט ויאמרו לו איה האנשים אשר באו אליך הלילה הוציאם אלינו ונדעה אותם". לוט לא ממחר להוציא את האנשים הוא יוצא בעצמו "הדלת סגר אחריו". הוא מציע הצעה לאנשי העיר: "הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש אוציאה נא אתהן אליכם ועשו להן כטוב בעיניכם רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורתני". בהתבוננות שטחית יש כאן מעשה שנראה כחסד עצום, לוט מוכן שבנותיו יפגעו ובלבד שהאורחים שבאו בצל קורתו לא יפגעו, אך ככל שאנו מעמיקים להתבונן ההצעה הזו אינה הגיונית, אינה מוסרית ויש בה הרבה אכזריות. וכי כדי להציל את האורחים אתה מוכן לפגוע בבנות שלך?! וכי בנותיך הם לא בני אדם?! מי התיר לך לפגוע בבנותיך כדי להציל את האורחים? מהיכן ההיתר להוציא את בנותיך? במדרש רואים שיש ביקורת חמורה על לוט. כל הסיבה שלוט בחר לגור בסדום היתה משום שראה שאנשי העיר שטופים בזימה והוא רוצה להיות חלק מהדבר זה. המדרש מביא ראייה לדברים ואומר "בנוהג שבעולם אדם מוסר עצמו להרג על בנותיו ועל אשתו והורג או נהרג, וזה מוסר בנותיו להתעולל בהם, א"ל הקדוש ברוך הוא חייך לעצמך את משמך ולבסוף תינקות של בית רבן משחקין וקורין ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. הרב שלמה לוינשטיין קובע שמהצעת לוט לאנשי עירו אנו למדים שלוט כלל לא היה בגדר "מכניס אורחים" וגם אם בפועל נהג להכניס אורחים הרי שאין כאן אלא חקיינות גמורה או רווח אישי אחר, אבל חסד אין כאן!!! חסד אמתי הוא חסד שמועיל לאדם אחד אבל לא על חשבון הזולת, כאשר אנו עושים חסד עם אחד על ידי שאנו פוגעים באחר אין כאן אלא פעולה מגונה שלא רק שלא נקבל עליה שכר אלא עוד נתבע עליה.

נביא שתי דוגמאות כדי לקרב את הדברים אלינו: יש אנשים שכשהאשה מבקשת משהו אף פעם אין להם זמן. גם אם הם כבר מוכנים לעשות, תמיד למעשה יתלווה פרצוף זועם, לעומת זאת כאשר אנשים מבחוץ יבקשו עזרה תמיד הוא יהיה הראשון לעזור, האם יש כאן חסד? התשובה היא לא! אם במעגלים הפנימיים אנחנו נכשלים הרי שיש כאן סימן מובהק שגם העזרה שאנו מעניקים למעגלים החיצוניים אינה נובעת ממקום אמתי.

אברך לומד בישיבה, התינוק/ת חולה, האשה הלכה לעבודה. מה עושים? איך לא מבטלים תורה וגם מטפלים בילד? מביאים את הילד אתנו לבית המדרש. הילד לא מרגיש טוב, מידי פעם בוכה, צועק ומפריע לכל הסביבה. אם האברך היה מבין מהו ערך אמתי של ביטול תורה, היה ברור לו שלעולם לא דואגים לביטול תורה של עצמנו על חשבון הביטול תורה של זולתנו.... תמצא חדר צדדי, או כל פתרון אחר, אבל אל תזיק לסביבה.

– לפני שנברר את היסוד של הסבא מסלבודקא, נביא שתי ראיות לכך שמידת החסד לא היתה בעצמיותו של לוט. ראשית על הנאמר "ולוט יושב בשער סדום", מפרש רש"י שאותו היום מינו אותו לשופט. תמה הרב גאנצפריד בספרו אפריון, כיצד מינו את לוטו לשופט, הרי סדום התנגדה לכל חסד מכל סוג שהוא וכפי שראינו שבחוקי המדינה הוציאו להורג מי שפירנס עני, לעומת לוט שמסר נפשו על החסד, אם כן כיצד יתכן שמינוהו לשופט? את התשובה של הרב גאנצפריד לא הבאנו, אך אנו נענה על פי דרכנו שבאמת לוט לא היה איש חסד וכיון שלא היה במהותו איש חסד הוא גם לא הקרין חסד ולא רק שלא הקרין חסד אלא הקרין את ההפך, משום כך מינוהו לשופט. ר' אהרן קוטלר מביא ראייה נוספת לכך שהחסד לא היה חלק ממהותו. לוט בחר לגור בסדום, סדום היתה ידועה כמקום ללא חסד ואם כן על אף שלוט נהג בחסד, מכל מקום ודאי שבהגיעו לסדום היה עליו למעט בעשיית חסד, גם את החסד שכבר עשה היה עליו להסתיר. אם לוט היה במהות איש חסד, לעולם לא היה בוחר לגור במקום שמתנגד לעצמיותו, עצם הבחירה של לוט לגור בסדום מגלה לנו שכל המהות שלו היא מהות סדומית וכיון שכך ברור מדוע הוזקק לוט לזכות אברהם אבינו ולא היה די במעשי החסד שעשה, שהרי מעשים אלו כלל לא היו חלק ממהותו אלא חיקוי מבית אברהם.

קבלת שכר על כל מעשה טוב גם כשאינו לשם שמים

לכאורה יש להקשות, האם מעשה החסד של לוט לא ראוי לשום שכר? האם כל פעולה שאנו עושים חייבת להיות לשם שמים? האם אין ערך לפעולות שנעשות אצלנו גם כשהן אינן נובעות מהמהות שלנו? לפני שנענה על השאלה נחזק את השאלה בכמה מקורות.

16-19 – בפרשת לך לך מסופר שלאחר שנשבה לוט, בא הפליט "ויגד לאברם העברי" שלוט נשבה. המשך הסיפור ידוע, אברהם יוצא להלחם בארבעת המלכים ומחזיר את לוט. רש"י מבאר שהפליט הוא עוג ומוסיף רש"י ואומר שלא נחשוב שעוג היה צדיק גדול. עוג ידע שאברהם הוא עברי וברגע שישמע שלוט נשבה מיד יצא להילחם מבלי לעשות שיקול של סיכון סיכוי. עוג תכנן שאברהם יצא למלחמה, יהרג וכך הוא יכול לשאת את שרה לאשה. אם נסכם, עוג חמד בשרה וחיפש דרך לגרום לה להיות אלמנה. לאחר דברים אלו "הפליט" לא נשמע צדיק גדול אלא להפך, אדם רשע שחושב רק על עצמו ומוכן לרמוס את כל מי שעומד לו בדרך. אבל כאשר אנו קופצים לספר במדבר אנו רואים שמשה רבנו חושש לצאת להלחם בעוג. הקב"ה מרגיע את משה ואומר "אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון..." מדוע חשש משה להלחם בעוג? רש"י מביא את דברי חז"ל, שהיה ירא שמא תעמוד לעוג זכות של אברהם שנאמר ויבא הפליט". נעצור ונשאל, הרי כל המעשה של עוג נבע מתוך אנוכיות ורשעות, לא היתה לו כל כוונה טובה אלא להפך, אם כן מה שייך לחשוש שמא קיבל זכויות על המעשה הזה? אומר הרב בידרמן שמכאן יש ללמוד עד כמה חשובה כל פעולה ודבר קטן לפני הקב"ה, וגם כאשר לא היתה כוונתו לטובה, מכל מקום כיון שיצא מכך דבר טוב אין הקב"ה מקפח שכרו. אם כן שואל ר' אהרן קוטלר מדוע מעשה החסד הגדול של לוט לא עמד לזכותו? גם אם נאמר שאין זו המהות שלו וכל המעשה נבע מחקינות, סוף סוף המעשה נעשה וכשם שאצל עוג היתה כוונה רעה ואפילו הכי חשש משה שתעמוד לו הזכות ולא יצליח

אפשר שתהיה לו שפלות נוראה שאינה מובנת כלל לשני, ישנו אדם שנתברך בטבעו במעלת המנוחה, עד שאי אפשרו לו להבין בשום אופן איך כועסים, ובאותו אדם עצמו תמצא צד שפלות נוראה, כי להוציא ממנו פרוטה אחת יהיה קשה כקריעת ים סוף. זהו כל סוד העבודה שנתן הקב"ה להאדם, כי נתן לו מקום לעבוד את עצמו, כי על מה שטבעיו עושים כן אין מקבלין שכר (רק בגדר אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה). כל שכרו וזכותו הוא רק בצדדים הקשים שבאדם ושם הוא שצריך האדם לזכר עצמו כל ימי חייו ולפעול מה בזה. ולפי זה הרי מבואר היטב מה שהיה צריך דוקא עשרה נסיונות, כי מדבר אחד אמנם אין להביא ראיה על השני, כי אפשר ואפשר שבפרט אחד הוא יכול להיות טוב, ובפרט השני אחרת.

31-32 – כעת נוכל להבין מדוע ניסיון העקדה היה ניסיון הגדול ביותר של אברהם. נתבונן בפסוק שמעורר תמיהה: "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה". לכאורה יש הרבה מילים מיותרות בפסוק, וכי לא היה די לומר "ויאמר יצחק הנה האש והעצים ואיה השה לעולה". מבאר המגיד ממזריטש שכידוע אברהם הוא מידת חסד ויצחק הוא מידת הגבורה. פונה יצחק אל אברהם אביו ושואל: "ויאמר אבי" כלומר, הרי אתה אבי, ואתה מידת חסד, אם כן כיצד אתה עושה את מעשה העקדה? ואברהם משיב: "הנני בני", כלומר כעת אני לבוש במידת בני מידת הגבורה ומשום כך אני יכול לעשות פעולה שמצטיירת כפעולה אכזרית.

אברהם אבינו לא עובד את ה' מתוך התכונות הטבעיות שבו אלא עובד את ה' מתוך התנגדות לתכונות הטבעיות. אדם שהוא בעל חסד בטבע שלו אינו מוגדר עובד ה' כל זמן שלא יגיע לנקודת מבחן בה הוא יצטרך להתמודד עם קושי. כמובן שעל מעשי החסד שלו הוא יקבל שכר, אבל יראת האלוקים שלו תתברר רק בנקודה של קושי, בנקודה של התנגדות. הציווי "לך לך מארצך" טמן בתוכו קושי פיזי, קושי של עזיבת הבית והתמודדות עם ההליכה אל הלא נודע, אך ניסיון העקדה טמן בתוכו קושי מהותי, כל מעשה העקדה היה זר לטבע של אברהם. הו"א שמא ניסיון "לך לך מארצך" קשה יותר הוא רק בבחינה של לעשות את הצעד הראשון, בנקודה זו באמת יתכן שניסיון ראשון קשה מניסיון אחרון, אך בנקודה של שבירת המידות ודאי שניסיון אחרון גובר על ניסיון ראשון ורבי לוי הכריע שנקודת המבחן של שבירת המידות היא הנקודה המכריעה. את היסוד הזה מוצאים אנו בדברי חז"ל על הפסוק "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". שואל רבי אליעזר, אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך, ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך? אלא אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו - לכך נאמר בכל נפשך, ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו - לכך נאמר בכל מאדך. כלומר הקב"ה מצווה לעבוד אותו לא רק כשנח לנו אלא גם ובעיקר כשלא נח לנו, שם בנקודת האי נוחות, בנקודת החוסר טבעיות נבחן האדם עד כמה הוא דבוק בבוראו. נחבר את הדברים למהלך.

התעסקנו בשיעור זה בשלוש דמויות – לוט, עוג ואברהם אבינו.

אצל לוט מידת הכנסת אורחים היתה זרה לו לחלוטין, שהרי באותה עת שהוא מכניס אליו אורחים הוא מוכן להוציא את בנותיו ולהפקירם ביד זרים. לא יתכן שאדם בעל מידת הכנסת אורחים מחד ידאג למעגלים החיצוניים על חשבון המעגלים הפנימיים. אין כאן אלא עקמומיות מוחלטת וכמובן שאין כל שכר על פעולה כזו.

23-26 – כאשר באו המלאכים אל אברהם כל הבית הפך למרקחה של חסד, מים, עוגות, בקר, התייחסו לאורחים ממש "כמו" מלאכים... הרב מרדכי פרוינדליך בספר 'ללמדך' עומד על נקודה מעניינת, כשאנו מתבוננים בפסוקים אנו רואים דבר מעניין. על המים כביכול אברהם מתקמצן "יוקח נא מעט מים" ואילו בקר אברהם מביא בשפע. את התשובה אנו מוצאים ברש"י על המים נאמר "יוקח" ומבאר רש"י על ידי שליח, ואילו בבקר נאמר "ואל הבקר רץ אברהם, כלומר בעצמו. מבאר ר' יעקב ניימן שזו התשובה לשאלה. אברהם מצד אחד רצה לפנק את האורחים במים, אך לא הסכים לעשות זאת על חשבון השליח ולכן ביקש רק מעט מים, לעומת הבקר אותו הביא אברהם בעצמו שם כבר לא חסך והביא שלושה פרים. וזאת עלינו ללמוד, לעולם לא עושים חסד על חשבון הזולת, מי שיש בו מידת חסד אמיתית תמיד דואג שמעשה החסד יסתדר עם כולם ולא שיהיה החסד מועיל עם אחד ומזיק לשני. וכן בכל המידות, כאשר המידה מופיעה בצורה נכונה היא מופיעה בשלמות ופעמים דווקא מידה שאנו רגילים לראות אותה בהופעה מסוימת, במצבים מסוימים היא תופיע בסגנון הפוך. לדוגמה מידת הרחמים. לפעמים תופיע דוקא בלבוש של אכזריות. להרוג מחבל זו פעולה שמצטיירת כפעולה אכזרית אך יש בה רחמים גדולים כלפי אנשים רבים.

האדם נבדק במקום של קושי

כיצד נזהה האם אנו משתמשים במידות בצורה נכונה? את התשובה נמצא במקורות הבאים.

27-28 – במדרש מובא דבר תמוה בשם רבי לוי: אמר רבי לוי שני פעמים כתוב "לך לך" (בניסיון הראשון – לך לך מארצך, ובניסיון העקדה - לך לך אל ארץ המוריה) ואין אנו יודעים איזו פעם חביבה יותר הראשונה או השנייה. רבי לוי פושט את הספק מכך שבניסיון העקדה נאמר "אל ארץ המוריה". שואל הרב בידרמן וכי מה ההשוואה בכלל? איזו הו"א יש שניסיון ראשון קשה יותר מניסיון אחרון, הרי בניסיון ראשון הובטח לאברהם זרע ועושר לעומת ניסיון העקדה שם נצטווה אברהם לקחת את בנו יחידו ולהעלותו לעולה? אלא שעיקר הקושי של האדם היא נקודת ההתחלה, לעשות את הצעד הראשון, לאחר הצעד הראשון כאשר האדם התחיל להתעלות להמשיך בקדושה בא לו יותר בקלות. וכמו שאמרו חז"ל "פתח לי פתח כחודו של מחט", מה שנדרש מהאדם זה לעשות חור קטן, כל השאר כבר הרבה יותר בקלות. נשאל, אם כך הם הדברים, מדוע הכריע רבי לוי שניסיון העקדה גדול יותר מניסיון ראשון, ומדוע רק לאחר ניסיון העקדה נאמר "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה"? טרם נענה נראה עוד מספר מקורות ולאחר מכן הכל התבאר.

29-30 – במשנה באבות נאמר "עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם להודיע חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום". שואל ר' ירוחם למה היה צריך דווקא עשרה ניסיונות, הרי היה מספיק לנסותו רק בניסיון העקדה ואם היה עומד בו ודאי שהיה עומד גם בשאר הניסיונות. אלא שיש כאן יסוד גדול. מוצאים אנו לפעמים באדם שבהרבה פרטים הוא אדם גדול ואמתי, ובפרט אחד הוא קטן ונבזה, וכשרואים אנו בו כל אלו הסתירות, שמצד אחד הוא ענק וגדול, ומצד השני מושחת גדול, הנה רוצים אנו לתרצם, אבל לא! אין זו הדרך הנכונה, אין צורך כלל לתרץ הסתירות שבאדם, כך הוא מציאותם של דברים. כל אדם ואדם

עוג על אף שכל כוונתו היתה לרעה, כיון שסוף סוף דרכו יצא דבר חיובי הרי שהיתה לו זכות עד כדי כך שמשה חשש שמא זכות זו תעמוד לו ולא יוכל לנצחו. ההבדל בין לוט לבין עוג שעוג לא פגע באף אחד, הוא אומנם התכוון שאברהם ימות, אך הוא השאיר את הברירה אם לצאת למלחמה או לא אצל אברהם, מה שאין כן לוט שהיה מוכן להתנהג באכזריות נוראית כלפי בנותיו, משום כך עוד מקבל שכר ולוט לא מקבל מאומה ועוד נענש על כך ומתבזה שבנותיו באות עליו "ותינקות של בית רבן משחקין וקורין ותהרין שתי בנות לוט מאביהן".

לעומת לוט ועוג, למדנו מאברהם מיהו עובד ה' אמת. אברהם הוא בעל חסד עצום אך כאשר נדרש ממנו להתנהג באכזריות הוא ישבור את הטבע שלו ומיד יאמץ את מידת הגבורה. כשאנו אומרים "אברהם איש חסד" אין אנו מתכוונים שזו תכונת אופי של אברהם, אלא שאברהם משתמש בצורה נכונה במידת החסד כדי לעבוד את בוראו. אם אדם הולך בדרך ישרה או לא ניתן לראות רק בנקודה של קושי, נקודה שדורשת ממנו לצאת מהתכונות הטבעיות ולהתנהג באופן שמתנגד לטבעו. זו דרך לזהות האם אנו משתמשים במידות באופן הנכון, האם במקרה של קושי בו נדרש מאתנו לפעול נגד התכונה הטבעית שלנו, האם גם שם אנו מצליחים להתגבר ומפעילים את המידה הנכונה הנדרשת לאותה סיטואציה. כאשר אדם קונה את היכולת הזו בנקל הוא יוכל לפעול עם מידותיו מבלי להזיק לזולת. ברור שלאברהם היה קושי גדול להביא למלאכים רק מעט מים, זה נגד הטבע שלו! אך לאברהם גם היה ברור שרצון ה' שהשליח לא יפגע, ידיעה זו גרמה לאברהם להפעיל את מידת החסכנות על האורחים על אף שהיתה מנוגדת לטבעו.

חברים יקרים!

לוט ניצל מסדום לא בזכות עצמו אלא בזכות אברהם. על אף שלוט נהג בחסד גדול כלפי המלאכים וסיכן את עצמו עד כדי פיקוח נפש, כיון שבעת ובעונה אחת התאכזר על בנותיו, הרי שיש כאן עדות שכל מעשה הכנסת אורחים היה חיקוי בעלמא והיה זר לאישיותו באופן מוחלט. אברהם אבינו מתנסה בעשרה ניסיונות, כל ניסיון דרש מאברהם להתנגד לטבע שלו בנקודה אחרת ולאחר שעמד אברהם בכל הניסיונות באה הקביעה "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה". לכל אדם יש תכונות מולדות, תכונות שעוזרות לו לגלות את הנקודה שלו בעולם, אך על האדם לדעת שבצמתיים רבים בחיים יידרש ממנו להוציא מארגז הכלים שלו מידות שמנוגדות לטבעו ולפעול איתם בסיטואציות מסוימות. רק באופן זה האדם נמדד האם הוא עובד אלוקים.

שבת שלום ומבורך!!!

